

MAASTRICHT

LIMBURG (NL)

12

LIMBURG (NL)

“Wie sjoon oos Limburg is, begrip toch neemes. - Allein de Zuuderling dae Limburg leif is.”

Limburg is de zuidelijkste provincie van Nederland. Door haar ligging ligt zij binnen het land het meest ongunstig en afgelegen ten opzichte van de rest van de provincies. Slechts 24% van de omtrek van Limburg grenst aan een Nederlandse provincie. De overige 76% wordt omsloten door in het oosten Duitsland en in het westen en zuiden België. Terwijl tegenwoordig deze ligging in Europa enorm gunstig is, is Limburg door de eeuwen heen een omstrede gebied geweest. Verschillende Europese grootmachten (Romeinen, Spanjaarden, Pruisen, Oostenrijkers en Fransen) hebben Limburg, of een gedeelte van Limburg in hun bezit gehad. Geen wonder dat de grenzen zo vaak veranderd zijn en dat buitenlandse invloeden overal te vinden zijn. De huidige vorm van Limburg ontstond pas in de eerste helft van de 19e eeuw, toen het Koninkrijk België zich afsplitste van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

LANG VERDEELD GEBIED

De huidige vorm van de provincie heeft lang op zich laten

wachten. Het grondgebied is lange tijd geen volledig één geheel geweest, maar was ofwel onderverdeeld in vele kleinere zelfstandige delen of was opgedeeld onder verschillende mogendheden, die op hun beurt weer een onderdeel van een ander rijk kon zijn. Onder andere deze vele en abrupte politieke wisselingen over langere tijd zouden hebben geleid tot de vele verschillende dialecten die in Limburg nog altijd gesproken worden.

Hoewel de geschiedenis van de naam en provincie Limburg pas in de middeleeuwen start, werd de basis van het gebied gelegd in de Romeinse tijd. De Romeinen drongen in Europa door tot de grote rivieren, wat resulteerde in een Romanisering van de gebieden ten zuiden van deze rivieren. De belangrijke nederzetting Tongeren (Atuatuca Tungrorum) en de kruispunten Heerlen (Coriovallum) en Maastricht (Mosae Trajectum) groeiden uit tot versterkte punten en handelsplaatsen op de Romeinse routes. Na de terugtrekking van de Romeinen rond 400 n. Chr. komt het gebied onder bewind van het Frankische Rijk. Ten tijde van Karel de Grote

was Aachen één van de belangrijkste steden en de ligging van de limburgse gebieden zorgden voor florierende handel en groei van riviersteden als Luik en Maastricht.

Het huidige grondgebied van Limburg was na de Frankische tijd meestal verdeeld onder een aantal mogendheden: Hertogdom Brabant, Hertogdom Gelre, Hertogdom Gulik, het Prinsbisdom Luik en de prins-bisschop van Keulen. Deze vorsten waren geregeld met elkaar in oorlog en dit werd doorgaans uitgevochten op huidig Limburgs grondgebied. Dit leidde tot verdere versnippering van de gebieden

In de 11e eeuw ontstond het Hertogdom Limburg. De naam van de huidige provincie is direct van dit Hertogdom afkomstig, ondanks dat het grondgebied toentertijd slechts een klein deel van het huidige zuiden van Limburg besloeg en voornamelijk lag in de huidige Belgische provincie Luik. De hoofdstad van het toenmalige hertogdom, het huidige Luikse Limbourg, is hier nog getuige van.

In de 13e eeuw zijn Maastricht, Heerlen en Sittard onderdeel van het Hertogdom Limburg. Roermond en Venlo horen bij het Hertogdom van Gelre en zijn dus Gelderse steden. Weert is indirect van het Graafschap van Loon (een gebied vergelijkbaar met het huidige Belgisch-Limburg).

Als de Habsburgse Nederlanden en daarmee de Zeventien Provinciën in 1543 ontstaan, komt een groot gedeelte van Limburg voor korte tijd voor het eerst onder één bewind, al is het nog steeds niet als één provincie. De Tachtigjarige oorlog leidde opnieuw tot een versnippering van het gebied. Het grootste deel van Limburg bleef bij de Zuidelijke Nederlanden en daarmee Spaans. Zuid-Limburg (Maastricht, Sittard, Heerlen en de burcht Valkenburg) werd een enclave van de Staten-Generaal.

1 De Zeventien Verenigde Nederlandse Provinciën rond 1550

Na de Spaanse Successieoorlog was voor het eerst Noord-, Midden- en Zuid-Limburg Staats bezit. Na de vrede van Utrecht in 1713 raakte gebied opnieuw versnipperd onder een aantal verschillende mogendheden: Zuid-Limburg bleef Staats, Midden-Limburg met Roermond werd onderdeel van de Oostenrijke Nederlanden en Noord-Limburg Pruisisch, terwijl Venlo Staats werd. Verschillende culturen hadden opnieuw hun invloed.

De Franse tijd duurde relatief kort (1792-1815), maar had een grote invloed op Limburg. Er werd een nieuw politiek systeem ingevoerd, dat na de terugtrekking van de Fransen in stand bleef gehouden. Na de Franse tijd werd de provincie Limburg een feit. Tot 1830 bestond deze nog uit de Belgische

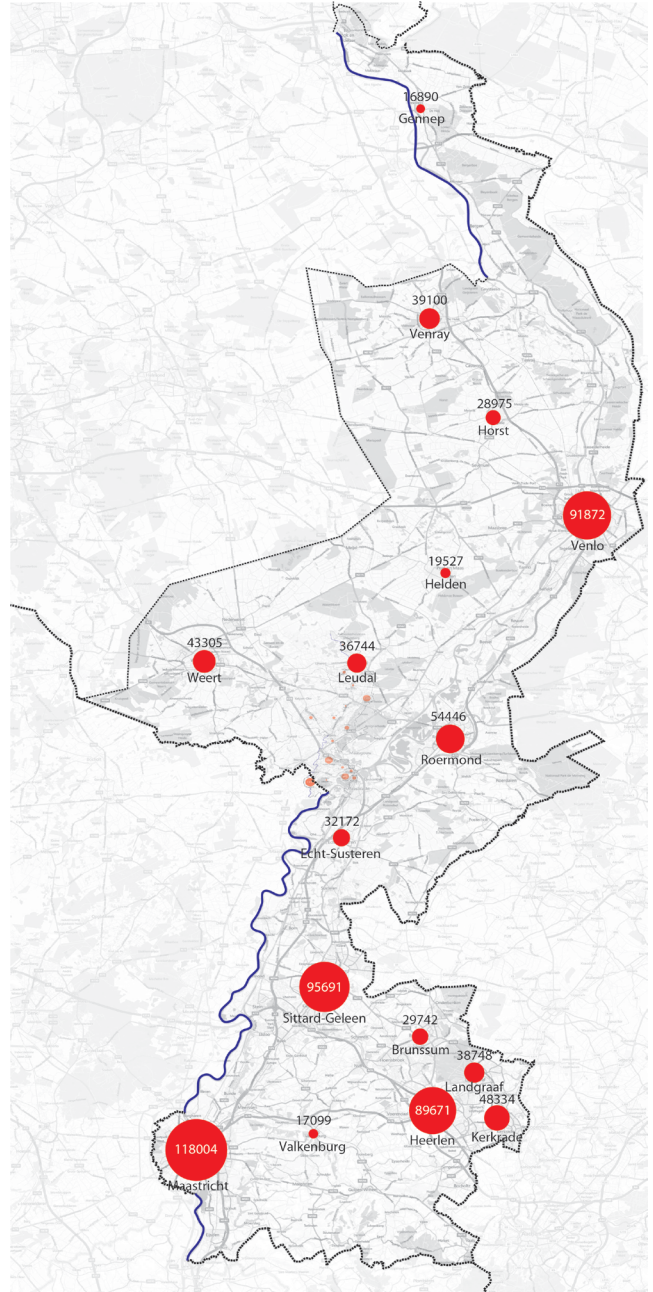

2 Limburg voor de Belgische Opstand met de toekomstige grens (1830)

en Nederlandse delen samen, maar na de Belgische opstand werd de provincie opgesplitst. Behoud van Maastricht en Venlo tijdens de opstand leidde uiteindelijk tot de tweedeling. Het overgrote deel van Limburg wilde liever bij België blijven, maar de weerstand vanuit met name Maastricht zorgde ervoor dat het gebied voor Nederland werd behouden.

In de 19e eeuw groeide Maastricht dankzij de Maas uit tot één van de voornaamste industriesteden van Nederland. Eind 19e eeuw, begin 20e eeuw ontwikkelde de Zuid-Oostelijke Mijnstreek zich rond Heerlen. De winning van steenkool was essentieel voor de industriële ontwikkeling van Nederland en de economie van Limburg heeft hier twee generaties op gedraaid.

Na de sluiting van de mijnen verplaatste regio Heerlen zich

3 Bevolkingsaantallen Limburg (2011)

4 *Zicht over de Maas op de Sint-Servaasbrug, Maastricht (2011)*

naar de dienstsector met de komst van het CBS en het ABP als werkverschaffing om de ontstane werkloosheid op te vangen. De DSM (Dutch State Mines) werd opgericht in Sittard en veel werkgelegenheid verplaatste zich hiernaartoe. Door de eeuwen heen, maar met name tijdens de 19e en 20e eeuw heeft Zuid-Limburg zich ontwikkeld tot het dichtbevolkste gebied van Limburg (54% van de totale inwoners Limburg).

MAASTRICHT

De roerige geschiedenis van Limburg heeft zijn sporen achtergelaten op het gebied. De hoofdstad Maastricht is bij uitstek een stad waar de hele geschiedenis bijna letterlijk afgelezen kan worden. Door de enigszins geïsoleerde situatie waarin Zuid-Limburg zich in de geschiedenis vaak bevond, heeft de cultuur zich ook verschillend ontwikkeld van de

rest van Nederland, wat te herkennen is in bijvoorbeeld het bourgondische leven, carnaval en de taal. Net als in ieder dialect zijn invloeden van andere talen te herkennen, in het geval van Maastricht is dat vooral Frans. Mede daardoor en door de ligging lijkt Limburg soms een op zichzelf staand landje binnen Nederland. Veel historie is behouden gebleven: Romeinse funderingen, 13e eeuwse vestingswerken en uit iedere eeuw wel een religieus bouwwerk.

De drijvende kracht achter de stad is altijd de Maas geweest. De Romeinen kozen de locatie door de aanwezigheid van een doorwaardbare plaats en zij bouwden de eerste brug, welke versterkt werd met een castellum. De brug werd één van de belangrijkste oversteekplaatsen van de Maas en is dat eeuwenlang gebleven. Toen bisschop Sint-Servatius de

5 *Sint-Servaasbasiliek (vanaf de 11e eeuw n. Chr)*

zetel van het bisschopdom naar de stad verplaatste voor beschermin, werd Maastricht een religieus centrum en na de dood van de bisschop een bedevaartsoord. Tijdens de middeleeuwen is dit altijd zo gebleven. De stad is daardoor rijk aan kerken en kloosters. De bouw van kerken en kloosters trok op zijn beurt kunstenaars naar de stad, waar Maastricht in economisch en cultureel opzicht van profiteerde.

De strategische ligging van de stad zorgden voor een nauwe verbondenheid met de oorlogen die gestreden zijn. Het was één van de belangrijkste vestings- en garnizoensteden van Noordwest-Europa. Geregeld werden de vestingswerken verbeterd en vernieuwd. Soldaten van Spaanse, Staatse en Franse legers maakten een groot deel uit van de bevolking wat leidde tot vele invloeden in de cultuur. Van 1600 tot 1830 was

6 *Vestingswerken in de maquette van Maastricht (1748-1752)*

de stedelijke economie volledig gericht op de aanwezigheid van deze garnizoenen.

De aanwezigheid van de legers zorgden voor een modernisering van de stad. De bebouwing veranderde langzaam in stenen bebouwing, maar het middeleeuwse stratenplan bleef behouden. Een binnenhaven ('t Bassin) werd aangelegd samen met de Zuid Willemsvaart, waardoor de rivierhandel op gang kwam en ingewikkelde vestingswerken werden gerealiseerd. De stadswallen zijn met zorg behouden gebleven en zijn nog altijd stille getuige van de vele bloedige strijden die er zijn gestreden.

In de 19e eeuw veranderde Maastricht dankzij de aanpassingen in de voorgaande decennia aan de

7 *Selexyz-Dominicanen herbestemming*

8 *Kruissherenhotel herbestemming*

infrastructuur van garnizoenstad in de eerste arbeiders- en industriestad van Nederland. De gunstige ligging aan de Maas en de binnenhaven creëerden het juiste klimaat voor de vestiging van grote industriën. Met name de keramiekkabriek van Petrus Regout veranderde het aangezicht van Maastricht.

In tegenstelling tot de meeste industriesteden van Nederland, heeft Maastricht haar vroegindustriële karakter weten te behouden en zelfs te combineren met de andere identiteiten van de stad. Daarmee is de stad een mengeling van verschillende tijden, culturen en identiteiten en Maastricht is daardoor tegenwoordig bij uitstek een Europese stad. Ze heeft haar in nationaal verband afgelegene positie weten om te zetten in een centralere positie in Europa. Zuid-Limburg is van oudsher de regio van Nederland die het meest is

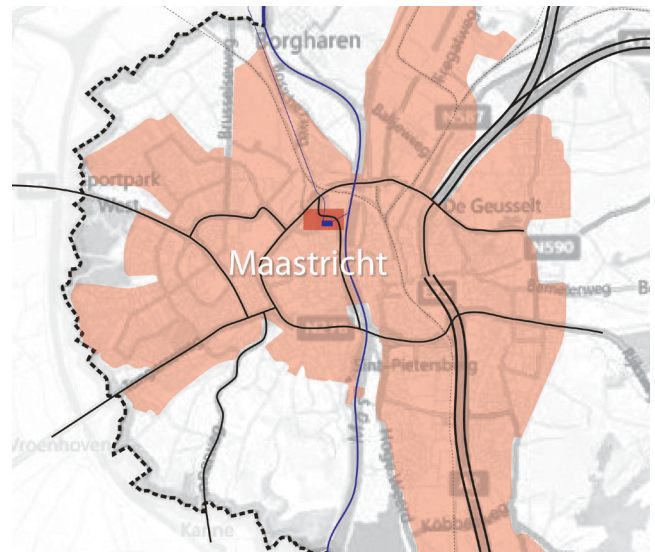

9 Aanleg van het Bassin te Maastricht (1824-1826)

georiënteerd op onze buurlanden en in het nieuwe Europa heeft dat zijn voordelen.

KOESTER DE HISTORIE

Maastricht heeft een mooie traditie van de behoud van haar historie. Herbestemming is hierbij een bijzonder effectief middel. Het toekennen van een nieuwe functie aan een historisch pand combineert het antwoord op twee vraagstukken: Hoe wordt historie met respect behouden en hoe om te gaan met de beperkte overgebleven ruimte in een historische en volgebouwde binnenstad? Inmiddels heeft de stad een aantal prachtige projecten gerealiseerd, zoals de herbestemming van de 13e eeuwse Domincanenkerk tot boekhandel (fig. 7) en het 15e eeuwse Kruisherenklooster tot 5-sterrenhotel (fig. 8). Deze trend is daarmee een voortzetting

10 De stad Maastricht anno 2012 met het Bassin en het omliggende gebied gemarkeerd

van de mengeling van identiteiten in de stad.

In het noordelijke deel van de westoever van het centrum van Maastricht ligt de binnenhaven, 't Bassin, nog steeds, al is deze tegenwoordig in gebruik als haven voor recreatievaartuigen. Rondom de haven liggen nog altijd de overblijfselen van de vroege industrie van Maastricht: Papierfabriek Sappi, Keramiekmfabriek Sphinx, de timmerfabriek en de goederenoverslag van het Landbouwbelang. In tegenstelling tot de eerste, zijn de laatste drie panden/terreinen niet meer in gebruik en staan jammer genoeg leeg. Maastricht doet haar uiterste best om deze iconen uit haar geschiedenis te behouden voor de toekomst. Geregeld vinden in de de Eiffel (afb 11) en met name de timmerfabriek (afb 12) culturele activiteiten plaats die worden georganiseerd vanuit de kunstopleidingen in Maastricht. De studenten worden hiermee ruimtes aangeboden voor exposities en voorstellingen. Het zijn echter geen nieuwe blijvende functies voor de panden, waardoor deze het grootste deel van het jaar toch gewoon leeg staan.

In het Landbouwbelang gedoogd de gemeente een culturele vrijplaats. Ook hier vinden o.a. exposities plaats, maar is tegelijkertijd een klein poppodium verzezen. Een gedeelte van het pand blijft hierdoor in gebruik en wordt zelfs bezocht.

Het pand zelf ligt tussen de Maas en het Bassin in, een prachtige locatie. Aan de Maas, de achterkant van het gebouw, staan nog de hijskraanbanen, die gebruikt werden om de bulkgoederen vanuit de schepen naar de opslaghallen en -bunkers te verplaatsen. Sporen uit het verleden. De opslaghallen en -bunkers zijn grote vrije en vooral lege ruimtes, waardoor ze bijzonder geschikt kunnen zijn om een nieuwe functie in in te vullen. Aan de zijde van de Maas zijn grote openingen om de hijskraan vrij spel te geven.

11 'De Eiffel' van de voormalige Sphinx fabriek in Maastricht

12 Expositie 'Out of Storage' in de voormalige Timmerfabriek

Op afbeelding 13 is de achterkant van het pand te zien en de staat toont aan dat het pand al lange tijd leeg staat en aan het vervallen is, maar tegelijkertijd is het ook een bijzonder beeld van de kraanbanen. Maastricht bewaart het pand voor de toekomst, maar hoe langer er gewacht wordt met een geschikte herbestemming, hoe langer het aftakelt, tot het wellicht onbruikbaar wordt.

Het feit dat het hele gebied rondom het Bassin een groot deel van de vroegindustriële periode van Maastricht draagt en tegelijkertijd leegstaat, maar gebruikt wordt voor culturele activiteiten van o.a. de kunstopleidingen, samen met de vervallen staat van deze karaktervolle panden, hebben geleid tot de keuze van deze locatie voor een tijdelijk museumpaviljoen. Daarnaast zijn de ruimtes in het pand makkelijk in te vullen met een tijdelijke functie. Zulk een paviljoen zou gebruikt kunnen worden om de mensen bewust te maken van de geschiedenis in de straten van hun eigen stad. Van de vroegindustriële panden in Maastricht zijn er weinig tot geen herbestemd met een nieuwe functie. Het paviljoen, met het Landbouwbelang als gastheer, kan het ongebruikte deel van het pand tijdelijk nieuw leven inblazen en hopelijk mensen inspireren tot ideeën voor de toekomst.

Daarnaast is 't Bassin zeer goed bereikbaar. Langs de Maas loopt op de westoever de Maasboulevard, de belangrijkste weg voor snel verkeer door het centrum. Vanaf de ring van Maastricht is deze snel bereikbaar, terwijl de ring direct is aangesloten op de snelwegen in de regio.

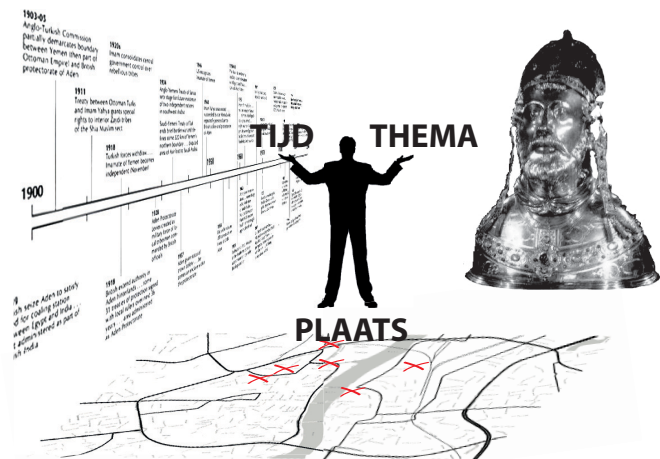
HET PAVILJOEN: MUSEDIA

Centraal bij het paviljoen staat de expositie. Daarbij is de inhoud van het museumpaviljoen gebaseerd op een driedeling van de geschiedenis: plaats, tijd en thema (waarbij thema een gebeurtenis of periode weergeeft). De bezoeker

wordt het verbindende element. Dit is gebaseerd op de website 'Zicht op Maastricht', dat op een interactieve manier de geschiedenis van de stad behandelt.

De bezoeker wordt uitgenodigd om zelf op zoek te gaan naar de relatie tussen de drie aspecten. Door een interactieve omgeving, met veel gebruik van video en audio, leert de bezoeker de drie aspecten te verbinden. Daardoor kan de bezoeker beter de link leggen tussen het verleden en het heden. Door gebruik te maken van video en audio kan op een relatief kleine oppervlakte toch heel veel verteld worden. De opgedane kennis over de geschiedenis van de stad en/of provincie neemt de bezoeker mee naar buiten.

Interactieve plattegronden worden op de vloer geplaatst. De bezoeker kan op deze plattegronden op bepaalde locaties gaan staan, wat het afspelen van een videofragment tot gevolg heeft. De bezoeker loopt op een virtuele manier door

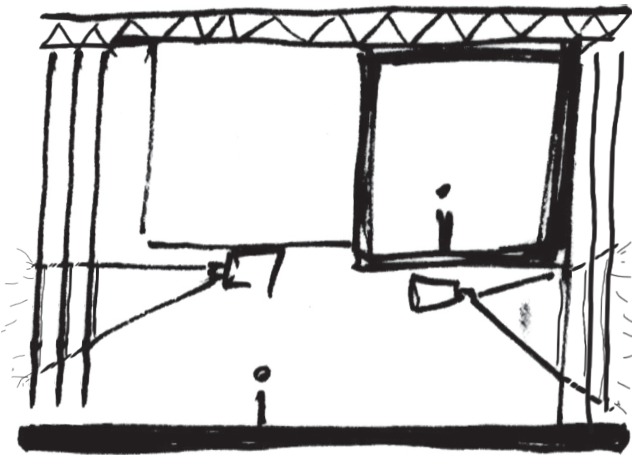
14 Het concept: de bezoeker is de link

de geschiedenis van de stad.

In de volumes zijn exposities geplaatst, specifiek gericht op één van de gekozen thema's voor de stad/provincie. Deze volumes fungeren als hoogtepunten in de tijd en de geschiedenis en staan voor de schatten in de historie van de provincie en/of stad.

Ieder volume is apart te bereiken via een kleine trap. In het volume zal met name gewerkt worden met projecties, in de geest van de website. Wel is op deze locaties, en nergens anders in het paviljoen, ruimte voor een bijzonder object om tentoon te stellen.

De gevel wordt opgebouwd uit 99 parallel hangende gordijnen. Daarmee ontstaat een ritme dat doet denken aan een tijdslijn. De gordijnen staan symbool voor het feit dat veel uit de geschiedenis verborgen is en vaak ook blijft.

15 Gordijnen en projecties: licht werkt door

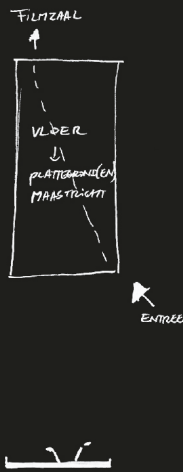
De videofragmenten, die door de plattegronden worden geactiveerd, worden op de gordijnen geprojecteerd. Door gebruik te maken van projecties kan met relatief weinig ruimte, toch veel worden verteld.

Het gordijn wordt van een lichtdoorlatende stof gemaakt, waardoor de projecties door de lagen heensijpelen. Dit staat symbool voor het effect dat een gebeurtenis in de geschiedenis voor langere of met terugwerkende kracht kan hebben. De projectie zal aan de andere zijde van het gordijn nooit zo scherp zijn, als aan de oorspronkelijke zijde. Net als ieder verhaal in de geschiedenis, heeft de projectie dus twee kanten: een scherpe en onscherpe versie.

De bezoeker baant zich een weg door de lagen van de tijd. De gordijnen worden 'uitgehouden', waardoor een binnenruimte ontstaat, slechts begrensd door de randen van de gordijnen. Tussen de gordijnen door kan de bezoeker een glimp opvangen van wat zich buiten afspeelt (de Maas, overblijfselen van een industriepand etc.).

Tussen de gordijnen wordt verlichting aangebracht, die reageert op bezoekers. Als een bezoeker langs een 'spelonk' tussen twee gordijnen loopt, licht deze spelonk op. Dit zal ook zichtbaar zijn aan de buitenzijde. Op deze manier leidt de tijdslijn de bezoeker verder.

Als gevel wordt gebruik gemaakt van het uglass concept. Dit zijn glazen kolommen in de vorm van een 'u' die naast elkaar kunnen worden geplaatst en zonder stijl of regelwerk tot een hoogte van 7m de gevel kunnen vormen. Daardoor ontstaan alleen een verticale richting in de glasgevel, gelijk aan de verticale lijnen van de gordijnen. De gevel neemt daardoor het ritme van de gordijnen over en het beeld blijft behouden.

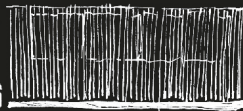
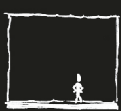

De 'beleving' vindt plaats in één ruimte. Het verhaal wordt in deze ruimte gevolgd en ervaren en leidt tot een conclusie in de gastheer.

Interactieve plattegronden worden op de vloer geplaatst.

Themavolumes 'zweven' boven de plattegronden om de vloer zo open mogelijk te houden.

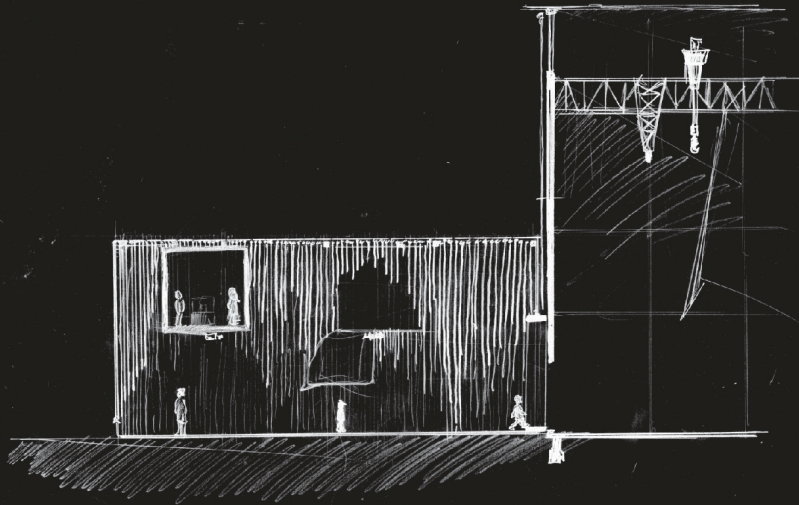
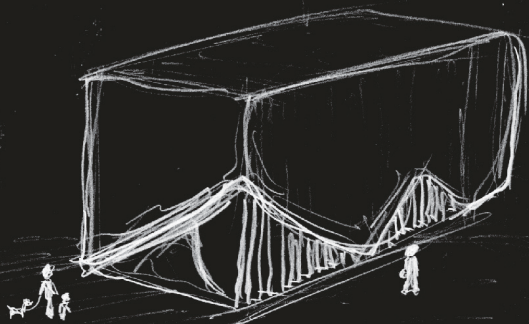
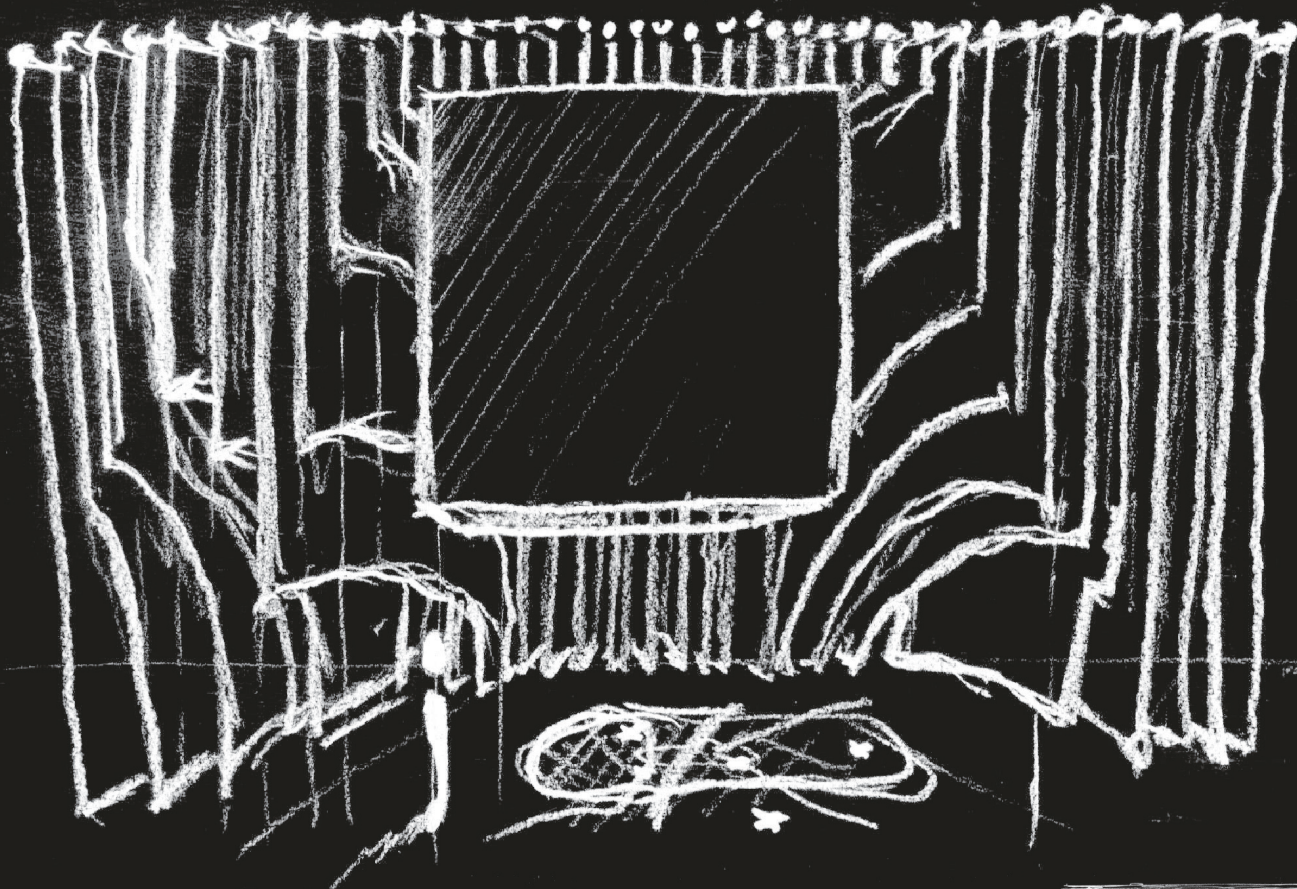
De gevel is de tijdslijn en is daarmee de link of brug tussen de plattegronden en de thema's.

De gevel wordt opgebouwd uit 99 parrallel hangende gordijnen.

De gordijnen worden 'uitgehoud', waardoor een binnenruimte ontstaat, slechts begrensd door de randen van de gordijnen.

Om het paviljoen wind- en waterdicht te maken, wordt er om de gordijnen een huid gespannen.

Over deze gevel wordt de huid gehangen.

De huid zal worden gemaakt van een vergelijkbaar materiaal als de gordijnen (maar wind- en waterdicht). De lichtdoorlatendheid van de huid zal toch het ritme van de gordijnen aan de binnenzijde zichtbaar maken, maar wel op een iets mysterieuzere manier. Ook hier geldt dat de buitenzijde van de stof een onscherp beeld laat zien. De bezoeker zal weten dat aan de binnenzijde de scherpe versie te vinden zal zijn en dit moet de bezoeker verleiden om binnen te stappen.

Op een aantal plaatsen zal de huid omhoog worden getrokken ("tipje van de sluier oplichten"). Dit is gedaan op de plaats van de entree, de plaats waar over wordt gegaan op de bulkgoederenloods van het Landbouwbelangcomplex en op een aantal focuspunten van binnen naar buiten. Het eerste focuspunt laat de bezoeker bijvoorbeeld uitkijken over de Maas, waar het voor Maastricht ooit allemaal mee begon.

's Avonds, wanneer het museumpaviljoen sluit, sluit ook de huid zich volledig en worden de opgetrokken punten weer neergelaten. Daarmee sluit het paviljoen zich af. Een gloeiend doosje blijft dan over, waarbij het gloeiende binnenin niet bereikbaar is.

In de gastheer, in dit geval een bulkgoederenloods, komt de conclusie van de route door het paviljoen. Er wordt een filmzaal geïnstalleerd, zo minimaal mogelijk om de leegte van het pand te benadrukken. In feite is het niet meer dan een doek, beamer en klapstoelen (zie afb. 17).

OPBOUW

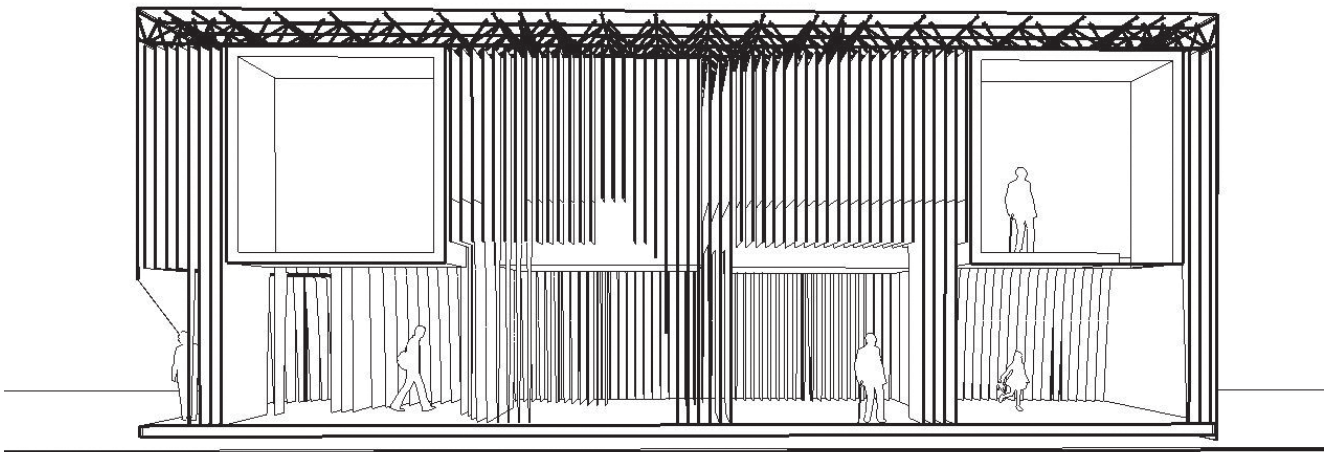
Het paviljoen is een verplaatsbaar product. Dat wil zeggen dat het snel op- en afgebouwd kan worden. De basis zijn

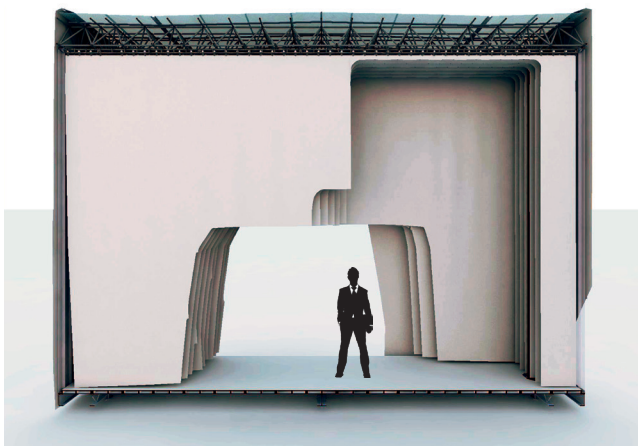
17 Sfeerimpressie filmzaal in het Landbouwbelang

prefab 'tafels' van aluminium, die aan elkaar kunnen worden gekoppeld tot een vloer. De poten zijn in hoogte te stellen om oneffenheden in het maaiveld op te kunnen vangen. Bovenop deze tafels worden 8 kolommen bevestigd, waarbovenop een space frame het dak vormt. Door gebruik te maken van een space frame, kunnen de volumes op iedere gewenste plaats worden opgehangen. Als dit gedaan is, is de basis van het paviljoen klaar.

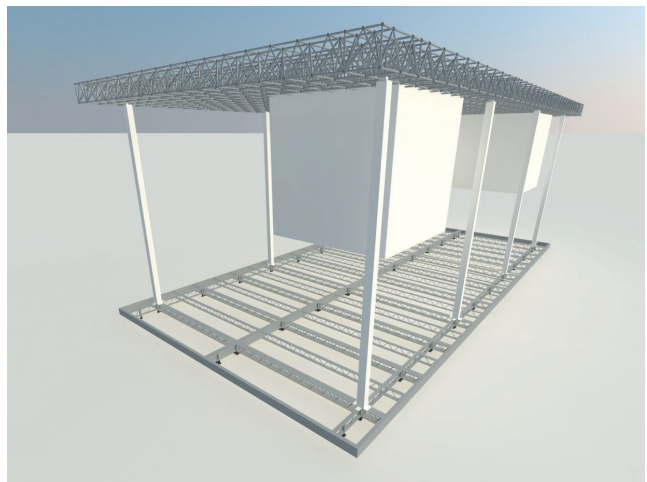
De volgende stap is het plaatsen van de gordijnen. Gordijnrails worden bevestigd aan het space frame. De gordijnen kunnen op iedere willekeurige wijze aan deze rails worden gehangen. Door met de volgorde en richtingen van de gordijnen te variëren kan de ruimte binnenin volledig meevariëren.

18 *Lengtedoorsnede in perspectief*

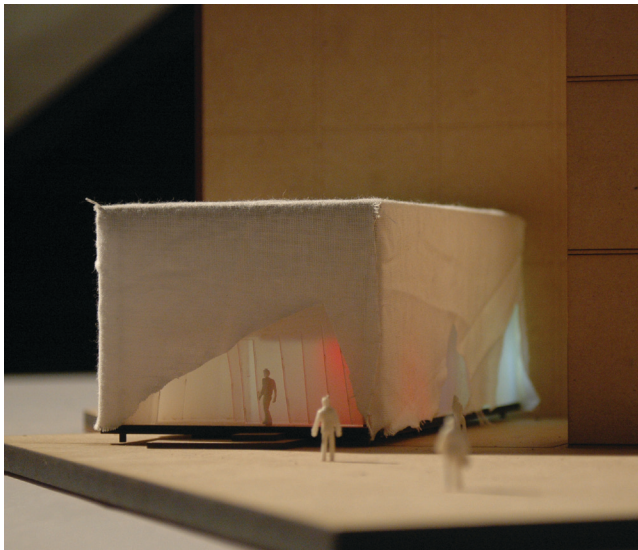
19 *Render dwarsdoorsnede in perspectief*

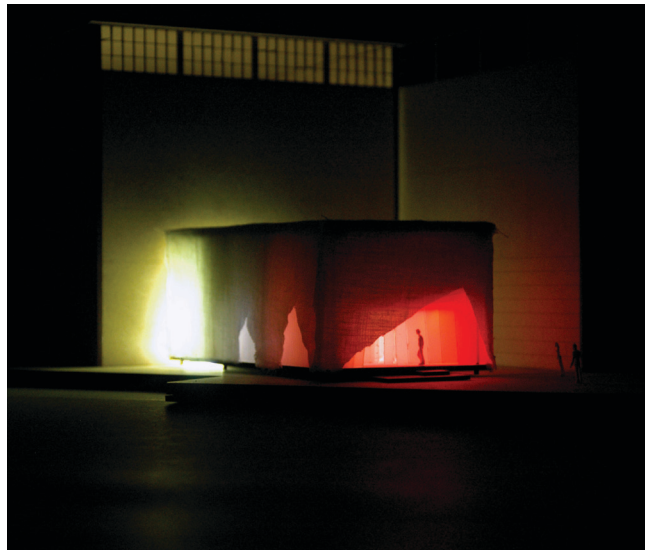
20 *Bouwsysteem principe*

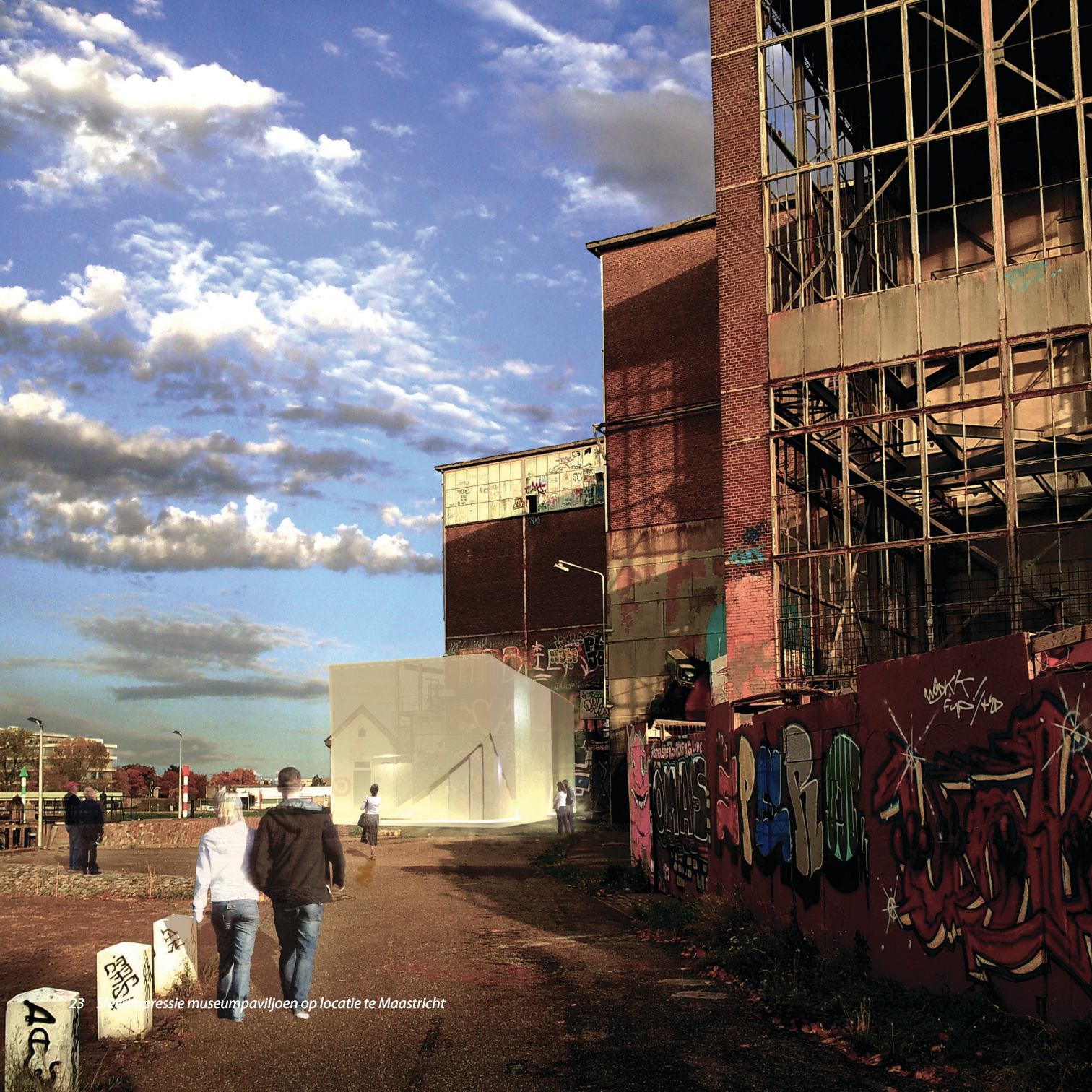
21 *Maquette*

22 *Maquette*

22 *Maquette*

23 *Impressie museumpaviljoen op locatie te Maastricht*

